

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЗАРУБІЖЖЯ

Олена Онаць, к. пед. н., с. н. с.
інститут педагогіки НАПН України м. Київ, Україна

Метою дослідження є порівняння досвіду державно-громадського управління освітою в Україні та деяких зарубіжних країнах для вивчення успішних практик, які можна ефективно застосовувати в управлінні освітою в Україні.

Вивчення та систематизація наукових джерел із проблематики державно-громадського управління освітою засвідчує високу зацікавленість та варіативну розробленість українськими та зарубіжними вченими окремих аспектів даної теми (В. Андрущенко, Е. Бекман, В. Бех, Я. Герчинські, М. Михайличенко, В. Олійник, О. Онаць, І. Осадчий, Л. Паращенко, О. Пастовенський, Т. Сорочан, О. Сухомлинська, Б. Траффорд та ін.) [2,3,4].

Нами також виявлено, що перехід до державно-громадського управління в освіті та закладах освіти проголошувався у багатьох державних документах, прийнятих за часів незалежності України [2]. Великі сподівання на Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII, яким закріплені нові підходи до розуміння суті управління освітою у нормативно-правовому забезпеченні функціонування і розвитку всієї системи та управління закладами освіти. Закон детально визначає класифікацію і повноваження громадських структур в управлінні освітою, зокрема шкільну автономію [1].

Нами також встановлено, що державно-громадське управління освітою є явищем для України типовим і закономірним, але повністю не реалізованим і це підтвердило проведене нами дослідження. Вивчення та критичний аналіз практики державно-громадського управління за сучасних умов керівниками завдяки застосуванню розробленої доктором педагогічних наук, професором Л. Калініною методики та відомих методів опитування респондентів (наповнених авторським змістом) — інтерв'ю і письмове особистісне анкетування, а також таких методів, як: спостереження в реальних умовах за управлінською діяльністю керівників закладів освіти, вивчення документації, експериментування, дискурс-аналіз та контент-аналіз, метод інтерпретацій, інтерв'ю, анкетування, бліц-опитування — дозволили отримати широкий спектр інформаційно-сислового масиву, вивчити думки, критичні висловлювання, міркування щодо цього феномену та зробити відповідні висновки. З 1266 респондентів, які брали участь у анкетуванні, 758 (59,87%) сучасне управління в сфері освіти визнають як адміністративно-командне управління з бюрократичним супроводом та жорсткою управлінською вертикаллю; 212 (16,74%) вважають форму реалізації державно-громадською. 469 (37,04%) респондентів вважають оптимальною формою управління державно-громадською як законодавчо визначену форму в сфері освіти на державному рівні; 519 (41%) надають перевагу громадсько-державній формі управління, 202 (15,95%) респонденти запропонували інші форми для реалізації управління за сучасних умов [3, 4].

Вивчення і аналіз досвіду деяких зарубіжних країн показало, що зазначена форма управління, як і в Україні, закріплена законодавчо, передбачена участь у її реалізації і державних структур, і різноманітних органів громадського самоврядування, які можуть по-іншому називатися в різних країнах. Відмінність полягає в тому, що в Україні державно-громадська форма управління освітою, є декларативною, а у більшості випадків у країнах зарубіжжя вона є реальною і тому — результативною.

Наприклад, **Чеська Республіка**. Директор чеської школи має багато прав і повноважень (рівень його автономії визначають самі чехи, як другий серед країн ЄС). Управління школою здійснюється на засадах демократії, відкритості, поваги до гідності кожного учасника навчального і управлінського процесу, тобто школа є відкритою і активною системою. У школах діє учнівське та батьківське самоврядування, наглядова рада. Відмінність від української системи освіти в тому, що в Чехії не ставить до змісту □ Стратегії розвитку шкільної освіти — світовий вимір під сумнів професіоналізм і авторитет директора чи вчителів, правомірність прийнятих ними рішень. В **Англії, Ірландії, Сполучених Штатах Америки й Австралії** стали звичними управлінські ради в школах. Серед основних питань є децентралізація управління, суспільний характер ухвалення рішень, широке застосування засад освітнього менеджменту, адміністративна модель школи була повністю трансформована у школу громадського суспільства, у руках якого знаходиться контроль управління школою. У США, наприклад, батьки залучаються до організації навчально-виховного процесу і формування навчальних програм — 37%; активну участь в життєдіяльності школи беруть — 58% батьків; у формуванні штату вчителів — 80%. Обов'язковими є громадські роботи для учнів. Подібні органи громадського управління представлені найкращим чином в **Німеччині, Австрії, Данії, Італії, Португалії, Іспанії, Франції, Швеції, Бельгії, Норвегії, Греції та Нідерландах**. Наприклад, у **Франції** та **Іспанії** муніципалітети, як органи самоврядування, займаються питаннями фінансування освіти, забезпечують життєдіяльність закладів освіти. Характерною особливістю системи освіти **Королівства Нідерландів** є те, що адміністрація шкіл має великий рівень автономії, активно співпрацює з батьками, взаємодіє з місцевою спільнотою та громадськістю. Функціонують так звані консультативні комітети, які допомагають координувати дії батьків і школи. Обираються вони один раз на рік або на два роки і до їх складу входять як батьки, так і вчителі. Мешканці мікрорайону школи вважають для себе почесним обов'язком брати участь у діяльності громадських структур управління школою і дуже пишаються, що саме їх для цього рекомендували. Власне «співпраця», «партнерство», «консультації» з метою досягнення консенсусу та «діалог» є визначальними концептами у взаєминах між органами управління освітою, владою, школою, учнями, батьками та місцевою громадою в Нідерландах [3].

За результатами дослідження нами зроблено такі висновки: за сучасних умов державно-громадське управління освітою в Україні управління в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування потребує значно

активніших людей та інституцій, які спроможні здійснювати прогресивні зміни і на державному рівні, і на рівні конкретного громадянина України, і на рівні зовнішнього середовища мікрорайону школи, і місцевої спільноти шляхом розроблення нових моделей закладів освіти та управління ними на демократичних засадах теорії активних систем. З метою запобігання окремим помилкам і проблемам у процесі здійснення реформ в освітній галузі України, у реалізації державно-громадського управління у сфері освіти, визначенні пріоритетів розвитку державно-громадського управління, прискоренні темпів відповідних змін досвід розвинених країн світу з даної проблеми доцільно вивчати, критично аналізувати, можливо, адаптувати до реалій України. Впевнені, що такий досвід може бути корисним для розвитку та реального державно-громадського управління у сфері освіти.

Ключові слова: автономія, адміністрація закладів освіти, громадське самоврядування, державно-громадське управління, критичний аналіз практики, пріоритети.

Література

Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39. С. 380.

Лісова Н. І. Державно-громадське управління розвитком загальної середньої освіти в малих містах України: монографія / Н. І. Лісова; за наук. ред. Л. М. Калініної. — Черкаси: Видавець Пономаренко Р. В. — 2018. — 360 с.

Онаць О. М., Островерхова Н. М., Попович Л. М., Шевцов М. Г. Громадсько-активні школи: управління та механізми розвитку: практичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2019. 96 с. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/718247/1/19_04.pdf.

Управління загальноосвітніми навчальними закладами як активними системами: моделі та механізми: монографія / Л. Калініна, В. Мелешко, І. Осадчий, Л. Паращенко, М. Топузов / За наук.ред. Л. Калініної. — К.: Педагогічна думка, 2018. — 224 с.